

DR. KARSAI KRISZTINA OTKA K 72692
Zárójelentés szakmai beszámolója

Fogyasztóvédelmi büntetőjog ZÁRÓJELENTÉS Szakmai beszámoló

Tartalom

I.	AZ ELVÉGZETT KUTATÁS	1
II.	MÓDSZERTANI ÖSSZEFOGLALÓ	1
III.	EREDMÉNYEK	2
A.	ÁLTALÁBAN	2
B.	KÜLÖNÖSEN	2
1.	[A rossz minőségű forgalomba hozatala bűncselekményét érintően].....	3
2.	[A minőség hamis tanúsítása bűncselekményét érintően].....	4
3.	[A fogyasztó megtévesztése bűncselekményét érintően]	4
4.	[A tisztességtelen kereskedelemmel kapcsolatosan].....	4
5.	[Az áru hamis megjelölése bűncselekményét érintően]	4
IV.	TÁRSADALMI HASZNOSÍTÁS.....	5

I. Az elvégzett kutatás

A lezárt kutatás a fogyasztóvédelmi büntetőjog tárgyát és specifikumát helyezte középpontba. Ennek érdekében kutatásom során a hazai és külföldi szakirodalmat és a hazai büntető ítélezés vonatkozó szeletét vizsgáltam meg - a jelenlegi hatályos büntetőjogi rendelkezések pontos, ellentmondásoktól mentes értelmének kidolgozása és a rendelkezésre álló joggyakorlat meghatározott részének elemzése volt az elsődleges célt.

Az eredetileg három megyére tervezett kutatás végül nyolc megye vonatkozásában realizálódott. A nem büntetőjogi hatósági munka meghatározott szempontú áttekintésére a Gazdasági Versenyhivatal esetében került sor konkrét döntések elemzésével.

Össességében véve elvégeztem a vállalt kutatási feladatokat, a célkitűzéseket realizáltam és az eredmények tükrében azok fenntarthatósága sem lesz kétséges (szakirodalmi rezonancia, joggyakorlat változásának lehetősége). Az Országos Kutatási Alapprogram támogatásával tehát új és hasznosítható eredményeket hoztam létre.

II. Módszertani összefoglaló

A kutatás a joghelyzet, jogirodalom és joggyakorlat klasszikus hármasát vette alapul, s az eltervezett műveletek mindegyikére sor került: szakirodalom gyűjtése, olvasása; kapcsolatfelvétel hatóságokkal, civil szervezetekkel; tudományos rendszerezés, közlésre előkészítés, joggyakorlat elemzése lezárt büntetőügyek aktái, valamint a Versenytanács interneten közzétett döntései segítségével.

A kutatáshoz hazai és külföldi szakirodalmat hazai és külföldi könyvtárakban (és internetes lelőhelyeken) találtam.

A kutatási időszak alatt előadások tartására és szakmai konzultációkra is sor került, magyar és nemzetközi szinten is.

A projektben részt vett egy kutató (Dr. Katona Tibor), aki nem volt a kutatóhely alkalmazottja, aki azonban értékes segítséget nyújtott a bírósági akták vizsgálatánál és elemzésénél. A büntetőügyek aktáinak feldolgozásához, illetve bizonyos idegen nyelvű szakirodalmak fordításához joghallgatók segítő munkáját is igénybe vettem.

III. Eredmények

A kutatás eredményeként megjelent a „Fogyasztóvédelem és büntetőjog” c. monográfia (hvgorac, 2011.), amelyben a kutatás büntetőjoghoz kötődő eredményeit leírtam. Az eredmények megfogalmazása során (így különösen a rossz jogértelmezési és jogalkalmazási gyakorlatoknál, illetve a de lege ferenda javaslatoknál) igyekeztem a tudományos kutatás eredményeit úgy összesíteni, hogy azonnali felhasználásra is alkalmasak legyenek.

A. Általában

Általános eredményként az alábbiak állapíthatók meg:

- 1) a hazai szakirodalomban a kutatás révén megjelent a fogyasztóvédelem büntetőjogi aspektusainak tárgyalása, várható a szakirodalmi rezonancia is;
- 2) a fogyasztóvédelmi jogtárgyakból kiindulva kialakult a fokozatos jogtárgysértési láncolat kategóriája, ami a büntetőjog ultima ratio szerepének jobb megértéséhez vezet el;
- 3) a fogyasztóvédelmi büntetőjog kifejezés használata nem tükrözi a két terület (fogyasztóvédelem és büntetőjog) kapcsolatát, mert indokolatlanul leszűkíti a védelem körét;
- 4) a fogyasztóvédelemmel foglalkozó hatóságok számára megmutathatóvá vált, hogy lehetnek büntetőjogi relevanciával bíró esetek, ezeket fel kell ismerniük és meg kell tenniük a szükséges intézkedéseket;
- 5) a kutatás révén a jogi szakirodalomban is megjelent a szimbolikus fogyasztás szociológiai-közgazdaságtani fogalma, ami a hamisítások elleni büntetőjogi küzdelem elvi megítélésében jelentős szerepet játszhat.

B. Különösen

Az eredmények különös szintjét a monográfia XII.3. alcímének tartalma adja:

1. A fogyasztás életünk része, elvileg mindenki fogyasztó, aki döntéseivel (azzal, hogy mit választ fogyasztása során) hatalmat gyakorol. Ha pedig ez így van, akkor ezt védelmezni kell a jog eszközeivel is.
2. A „fogyasztói alapjogok” egy részének sérelme esetén a büntetőjog is igénybe vehető.
3. A fogyasztók fizikai integritásának a védelme megvalósul, de nem a fogyasztói létehez kötődő specialitás miatt, hanem egyfelől azért, mert a testi sérthetlenség védelme mindenkit megillet, másfelől pedig az egészségre „absztraktn” veszélyes termékekre vonatkozó tilalommal. A büntetőjogi védelem ennél a jogtárgycsaládnál teljes.
4. A testi épség-egészség-élet mint jogtárgycsalád sértése esetére kilátásba helyezett büntetőjogi fellépés ultima ratio.

5. A jogsértések fokozatos láncolatának alapvető ismérve a jogsértő cselekményhez való szubjektív viszonyulás milyensége. Míg a láncolat egyik végén a jogsértés objektív tényén alapuló felelősségrevonás, addig a másik végén a bűnösségen alapuló felelősség, azaz a büntetőjogi, helyezkedik el. Ha tehát az objektív történeti tényeket tekintve ugyanolyan magatartás is realizálódik, a jogtárgysértés veszélyességét a szubjektív tényezők fogják eldönteni.
6. A fogyasztó gazdasági érdekeivel kapcsolatosan a Btk. tényállások a (korlátozott) büntetőjogi védelem látszatát keltik, a szakirodalom által idesorolt tényállások nem védelmezik önmagában sem a megfelelő minőséget, sem pedig a fogyasztó számára optimális ár-érték viszonyt.
7. A fogyasztó megfelelő információkkal való ellátása mint „fogyasztói alapjog” védelme hangsúlyosan megjelenik a büntetőjogi védelemben, a fokozatos jogtárgysértési láncolat és ezzel az ultima ratio elv érvényesülése is kimutatható itt is.
8. A büntetőjogi tényállások nem minden fogyasztói érdeket védelmezik, ezért a büntetőjogi védelem fragmentáris. A büntetőjogi tényállások jelentős része azonban kaphat egy-egy konkrét elkövetési szituációban fogyasztóvédelmi színezetet.
9. Ha a jogalkotó képes a strukturális alárendeltség és az in concreto informátlanság között a törvényszöveg szintjén meghúzni a fogalmi határvonalat, lehet büntetőjogi fogyasztót teremteni, aki a Btk. 296/A.§ jogtárgyának hordozója.
10. Az átlagfogyasztó nem büntetőjogi kategóriáját a Btk. 296.§ értelmezési horizontján zsinórmértékként lehet használni, a Btk. 296/A.§-ban nem.
11. A bűncselekmények tárgyi súlya nem adekvát az ítélkezési gyakorlattal, emiatt változtatás indokolt. A dogmatikai szempontok alapján végsősoron mindegy, hogy jogalkotás eredményeképpen avagy a jogalkalmazás megváltozása eredményezi-e ezt.
12. A más jogágban felmerülő jogsértésekről, amelyek büntetőjogi relevanciával bírhatnak, nem szerez tudomást a bűnüldözés hatóságok, mert a közigazgatási hatóságok tipikusan nem tesznek feljelentést.

1. [A rossz minőségű forgalomba hozatala bűncselekményét érintően]

13. A bűncselekmény nem a minőségvédelem eszköze, nem szolgálja azt a célkitűzést, hogy rossz minőségű termékek ne legyenek a piacon.
14. A „jó minőségűként” történő értékesítésnek (stb.) magában kell foglalnia a rendeltetésszerű használhatóságon túlmenően olyan utalást is, ami a termék „átlagost” meghaladó minőségére vonatkozik. Ilyen módon az elkövetési magatartás során meg kell jelennie egy olyan mozzanatnak, amely ezt a megtévesztést hordozza. Ezt lehet nem nevesített objektív tényállási elemnek vagy az adott elkövetési magatartás immanens elemének is tekinteni, de mindenképpen figyelembe kell venni, mint az objektív tényállásszerűség részét.
15. A rossz minőségű termék forgalomba hozatala bűncselekménye – az uralkodó állásponttal szemben – a fogyasztó megtévesztés elleni védelme körében bír jelentőséggel. Szemben az általánosan alkalmazott indokolással, ami a bűncselekmény jogtárgyára irányul, e bűncselekmény nem eszköze annak a célkitűzésnek, hogy rossz minőségű termékek ne legyenek a piacon. Amennyiben

a fogyasztói elvárás a gyenge minőségű termékek irányában megvan, a gyenge minőségű termékeket forgalmazni fogják, de ez nem teremt büntetőjogi felelősséget.

2. [A minőség hamis tanúsítása bűncselekményét érintően]

16. Felesleges a tényállás Btk.-ban tartása, hatályon kívül helyezése esetén az ilyen jellegű bűncselekmények a magánokirat-hamisítás körében lennének büntetendőek.

3. [A fogyasztó megtévesztése bűncselekményét érintően]

17. A bűncselekmény elnevezését a jogalkotónak meg kell változtatnia.

18. Kerüljön vissza a tényállásba a kelendőség fokozása is mint célzat.

19. A bűncselekmény és a csalás között nem áll fenn a speciális/generális viszony, emiatt, illetve a jogtárgyak különbözősége, az elkövetési magatartások eltérése, valamint a csalás passzív alanyának rendelkező cselekményének csalásban játszott döntő szerepe miatt nem kizárt a két bűncselekmény valódi halmazata.

20. Az előbbi értelmezés elvetése esetén: tegye a jogalkotó a fogyasztó megtévesztését szubszidiáriussá a csalással szemben. Egy szubszidiaritási klauzula a jogtárgyvédelmet és a törvényesség elvét is megfelelően kiszolgálja.

21. A megtévesztésre alkalmas árujelző használata a Btk. tényállás alapján büntetendő, mivel az minden megtévesztő tájékoztatást büntetni rendel. Ha nem kívánatos a büntetendőség határainak ekkénti meghatározása, akkor a jogalkotónak olyan tényállást kell alkotnia, amely ezeket a korlátokat tartalmazza. Amíg azonban ez nem történik meg, nem megalapozott a hamisított árujelzők elhelyezését kizárni a bűncselekmény megvalósulási szituációi közül.

4. [A tisztességtelen kereskedelemmel kapcsolatosan]

22. Vannak olyan tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok, amelyek megtévesztő elemet hordoznak és a megtévesztés tárgya valamely olyan tulajdonság, amit a Btk. 296/A.§ tényállása lényeges tulajdonságnak minősít. Ilyen esetben két tényállási elem, a nagy nyilvánosság előtti elkövetés (mint objektív tényállási elem), valamint a speciális célzat, azaz az áru kelendőségének fokozása a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot már bűncselekménnyé transzformálja.

23. Amennyiben a fogyasztói döntés meghozatala agresszív kereskedelmi gyakorlat körében eléri az erőszak vagy a fenyegetés büntetőjogi ingerküszöbét, akkor a Btk. 172.§-a szerinti bűncselekmény is tényállásszerű lehet jelentős érdeksérelem okozása esetén. A fenti tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tehát a fenyegetésen keresztül lehetnek akár (objektíve) tényállásszerűek és így a büntetőjog számára is relevánsak.

24. Egyes feketelistás cselekmények egyes büntetőjogi tényállások objektív oldalát részben vagy egészben kimerítik, ilyenkor az ezekért való büntetőjogi felelősséget csakis a szubjektív viszonyulás fogja megalapozni (szándékosság).

5. [Az áru hamis megjelölése bűncselekményét érintően]

25. A szimbolikus fogyasztás társadalmi jelensége befolyásol(hat)ja a jogi környezetet és a büntetőjogi szabályozást.

26. A Btk. 296.§ szerinti bűncselekménynek a fogyasztók védelme nem jogi tárgya.

27. A versenytárs beleegyezésének hiánya mint tényállási elem nem adekvát, azt de lege ferenda javasolt kiejteni a tényállásból.
28. De lege lata megalapozottnak tűnik a nagyobb értéket meghaladó elkövetési érték súlyosító körülményként történő figyelembe vétele, azonban de lege ferenda minősítő körülményként lenne érdemes szabályozni.
29. A hamisított áru értékét minden esetben meg kell állapítani.
30. A sértett vagy képviselője ne lehessen szakértő/szaktanácsadó, a helytelen gyakorlatot meg kell szüntetni.
31. A szankciókiszabási gyakorlat enyhe és rapszodikus. Nem érvényesül a törvény előtti egyenlőség, sem pedig az arányosság elve.
32. A hamis áruk keresletével kapcsolatos büntetőjogi fellépés hiánya, azaz a hamis áru fogyasztása iránti közömbösség („tudom, hogy hamisítványt veszek” vagy „eleve hamisítványt akartam venni”) generálhatja is a hamis áruk iránti keresletet. Ha pedig ez így van, a büntetőjogi tényállás a jelen értelmezésben (jogtárgyaival együtt) nem alkalmas a védelem ellátására.
33. A jogalkotó számára két lehetőség adódik az áru hamis megjelölése vonatkozásában: vagy elfogadja a szimbolikus fogyasztás tolerálását jelentő jelenlegi tényállást, azonban akkor a büntetési tételt csökkenteni kell, hogy a bűncselekmény tárgyi súlya is közvetítse a jogalkotói értékítéletet. Vagy pedig ezt el nem fogadva olyan lépést tesz, ami az enyhe ítélkezési gyakorlatot megváltoztathatja: felemeli a bűncselekmény büntetési tételét. A jogalkalmazás az enyhe ítélkezési gyakorlatot – talán – könnyebben szigoríthatná, amennyiben a bírák elkezdenének súlyosabb büntetéseket kiszabni.

IV. Társadalmi hasznosítás

A jogalkalmazás és a joggyakorlat jobbítása közvetlen hatással lehet e jogsértések elleni védelem hatékonyságára.

- A büntető *igazságszolgáltatásban* az ítélkezés szakmai szempontú kritikáját tartalmazó eredményeim közvetlenül felhasználhatók.
- A *jogalkotás* számára tett javaslataim konkrétak és megalapozottak, azok felhasználása – politikai akarat mellett – további kutatásokat nem igényelnek. [Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a 2011. októberi, T/4657. sz. törvényjavaslat az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról tartalmazza a fenti 28-as eredményt.]
- A *fogyasztóvédelem* igazgatási ellenőrzése és felügyelete során felhasználhatók eredményeim és különös jelentőséget is kaphatnak, mivel a kutatás rávilágított a fogyasztóvédelmi jogsértések büntetőjogilag releváns aspektusaira, amelyek a jelenlegi gyakorlat számára eddig homályba burkolóztak.

A kutatás eredményeinek közlésével és különösen előadások alkalmával történő összefoglalásával a hallgatóságban, illetve a címzettekben erősödik a *tudatos fogyasztói attitűd*.

Az eredmények – bizonyos szűrő alkalmazásával – hasznosíthatók a fogyasztóvédelmi érdekek társadalmi képviseleti tevékenységében. A *békéltető testületek* tagjainak képzése során olyan büntetőjogi ismereteket is lehet közvetíteni, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy az előttük folyó ügyekben felismerjék a büntetőjogi vetületet és

ennek megfelelően cselekedjenek (feljelentés, a sértett figyelmének felhívása a feljelentés megtételére).

Az *oktatásban* (ami keresztmetszete a tudományos és a társadalmi hasznosításnak) erőteljesebb szerepet kapott a kérdéskör, önálló büntetőjogi kurzus és multidiszciplináris szeminárium meghirdetése útján (Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Karán).

Szeged, 2011. október 24.

Dr. Karsai Krisztina s.k.